

آسیب‌شناسی دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل ایرانی

چکیده

تحول پژوهشی و آسیب‌شناسی دانش روابط بین‌الملل ایرانی دچار فقر نظری است. حال آنکه دلایل عدم شکل‌گیری نظریه‌های ایرانی فراگیر جز از طریق کشف نقاط ضعف با یک نگاه تطبیقی بر اساس این سؤال که «چرا جامعه دانشگاهی روابط بین‌الملل امریکا و اروپا توانست و ما نتوانستیم» میسر نخواهد بود. اهمیت این موضوع تا جایی است که بدون فهم این مسئله که ضعف حاصل از دانش اکتسابی چه چالش‌هایی را برای دانش روابط بین‌الملل ایجاد کرده است نمی‌توان راهکار برای برون رفت از شرایط فعلی ارائه داد. در این مسیر «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه» مسئله مهمی است. بر این اساس «دانش اکتسابی» ۳۷۵ دانشجوی و دانش‌آموخته روابط بین‌الملل از ۱۵ دانشگاه، ابتدا به روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفته و سپس نتایج حاصله با رویکرد «خودارزیابی» محک خورده و در نهایت بر مبنای مقایسه آماری نتایج هر دو سبک سنجش با واقعیت‌های موجود، به یک تحلیل و سنجش واقع‌گرای تطبیقی دست یافتیم. نتایج نهایی ضعف نظری دانش اکتسابی را تایید و فرضیه این پژوهش را به اثبات رساند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در وضعیت کنونی اصلاح منطبق بر واقعیت فرآیند «دانش اکتسابی حاصل از آموزش» می‌بایست اولویت جامعه دانشگاهی روابط بین‌الملل ایران باشد.

کلمات کلیدی:

تحول پژوهشی روابط بین‌الملل، دانش اکتسابی، روابط بین‌الملل، روابط بین‌الملل ایرانی، سنجش روند آموزشی

Pathology of knowledge Acquired Through Education at Iranian International Relations

Abstract

The research on evolution and knowledge pathology of Iranian IR is theoretically impoverished. However, the reasons for the non-formation of Iranian theories will not be possible except through an autopsy and the discovery of weak points with a comparative view based on the question "why the American and European IR academic community was able and we could not". The importance of this issue is to the extent that without understanding what challenges the weakness of acquired knowledge has created for the knowledge of IR, it is not possible to provide a solution to get out of the current situation. Based on this, the "acquired knowledge" of 375 IR students and graduates from 15 universities was first "conceptualized" using the method of "categorical content analysis" based on theoretical keywords, and then the results were tested with the "self-evaluation" approach and finally based on statistically comparing the results of both measurement styles with existing realities. The final results confirmed the theoretical weakness of acquired knowledge and proved the hypothesis of this research. The results of this research show that in the current situation, reforming the process of "acquired knowledge from education" should be the priority of Iran's IR academic community.

Keywords:

Acquired knowledge, International Relations, Iranian International Relations, Measuring the Educational Process, Research on Evolution in International Relations

در دو پژوهش تحت عنوان «رویکرد سنجی ادبیات علمی روابط بین الملل ایرانی: بررسی مقالات علمی-پژوهشی سال ۱۴۰۰» و «تاثیر پذیری نظریه پردازی روابط بین الملل از سیاست خارجی امریکا: مطالعه موردی مقالات ایرانی ۱۳۹۸-۱۴۰۰» با بررسی مقالات علمی-پژوهشی ایرانی دریافته شد که بخش قابل اعتنایی از پژوهشگران ایرانی بر «مطالعات موردی سیاست خارجی معاصر» با جهت گیری پارادایمی «واقع گرایی» و یا «لیبرالیسم» و با بی توجهی به مباحث «معرفت شناسی» و با تکیه بر روش پژوهش اعلامی «توصیفی-تحلیلی» متمرکز بوده و مسائل پژوهشی را بدون در نظر گرفتن و بررسی تاثیر گذاری «عملکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» مورد پژوهش قرار می دهند. همچنین دریافته شد که در بخش قابل توجهی از پژوهش های ایرانی روابط بین الملل، «سیاست خارجی امریکا» را به دلیل پذیرش نقش قدرت «چیره طلبانه» و نقش آفرینی متعدد در وقایع بین المللی به عنوان متغیر مستقل موثر دخیل انگاشته و در عین حال نسبت به عملکرد سیاست خارجی امریکا نگاه منفی و بدبینانه حاکم است؛ بدین معنا که پژوهشگر ایرانی، مداخلات امریکا در وقایع بین الملل را عامل ثبات ساز و یا در راستای حفظ صلح و اهداف حقوق بشری ندانسته و نگاهی نزدیک به سیاست رسمی سیاست گذاری خارجی یافته شد که در نهایت از نوعی ابتلا به «سندروم کیسینجر» با شدت و یا ضعف خبر می داد. با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد مقالات مورد بررسی (در هر دو پژوهش قبلی)، مستخرج از رساله ها و پایان نامه های دانشجویان بودند، «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه» می تواند به فهم بهتر موضوع کمک نماید. در این پژوهش به دنبال بررسی این مهم هستیم که چه میزان از مشکلات متوجه روند آموزشی در دوران تحصیلات دانشگاهی است. مسئله اصلی چالش ها و مشکلاتی است که ضعف دانش اکتسابی حاصل از آموزش بر روابط بین الملل ایرانی تحمیل کرده و از این جهت سوال مطروحه در پژوهش این است که ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین الملل چه مشکلات و چالش هایی را برای دانش روابط بین الملل ایرانی ایجاد کرده است؟ بر این مبنا ۱۶۵ دانشجوی روابط بین الملل در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، همچنین ۲۱۰ دانش آموخته روابط بین الملل با روش «پرسش نامه هدفمند» مورد سنجش قرار گرفتند. هدف نهایی، سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در روابط بین الملل ایرانی است تا بر مبنای آن در پژوهش های آتی بتوان آسیب شناسی کرد و راهکاری منطقی برای برون رفت از وضع کنونی ارائه داد. اهمیت این پژوهش در تلاش برای پر کردن فقر نظری در زمینه تحول پژوهشی روابط بین الملل ایرانی است.

۱. پیشینه پژوهش

در پژوهش های روابط بین الملل ایرانی آثاری اندک با رویکرد تحول پژوهی و آسیب شناسی قابل رویت است که نمایانگر فقر نظری در این حوزه می باشد. این پژوهش های اندک در دهه گروه عمده قابل طبقه بندی و متفاوت بودن در نگرش به موضوع را به نمایش می گذارد:

۱. سیر تحول عمومی این دانش در ایران با رویکرد «تحول نگارانه تاریخ محور»: از غدی (۱۳۷۸)، ستوده (۱۳۸۴) و دهقانی فیروزآبادی و قنبری مزیدی (۱۳۹۲).
۲. بررسی مقالات مجلات علمی-پژوهشی ایرانی: مشیرزاده و خواجه نائینی (۱۳۹۳)، دولت آبادی (۱۳۹۵) و صادقی (۱۴۰۲ و ۱۴۰۳).
۳. بررسی رساله های دانشجویی با رویکرد «درون رشته ای»: افتخاری (۱۳۸۵) و مشیرزاده و مسعودی (۱۳۸۹).
۴. پژوهش مبتنی بر پرسش نامه و نظرسنجی با رویکرد «درون رشته ای»: حاجی یوسفی (۱۳۸۵) - جامعه آماری دانشجویان - حاجی یوسفی (۱۳۸۹) - جامعه آماری اساتید - و مشیرزاده و مسعودی (۱۳۹۰) - جامعه آماری دانشجویان -.
۵. پژوهش مبتنی بر برگزاری میزگرد با حضور اساتید روابط بین الملل و علوم سیاسی: مصفا (۱۳۸۶).
۶. مطالعات موردی و بررسی یک یا چند مورد از عوامل موثر با رویکرد «درون و برون رشته ای»: مشیرزاده (۱۳۹۸).
۷. بررسی موانع پیش روی نظریه پردازی ایرانی با رویکرد «درون و برون رشته ای»: حشمت زاده (۱۳۸۱)، تائب (۱۳۸۴)، مصفا (۱۳۸۶)، مشیرزاده (۲۰۰۹)، مصباحی (۲۰۰۹)، سریع القلم (۲۰۰۹)، حاجی یوسفی (۲۰۰۹ و ۲۰۱۰) - مقالات ارائه شده در همایش سالانه انجمن علوم سیاسی کانادا -، سلیمی (۱۳۸۸) - مجموعه مقالات -، افتخاری و همکاران (۱۳۸۹) و مشیرزاده و کافی (۱۳۹۴).

۸. بررسی شیوه، محتوا و منابع تدریس روابط بین‌الملل: ستوده (۱۳۸۴)، حاجی‌یوسفی (۱۳۸۹ و ۱۳۸۵) و دلاوری (۱۳۸۹).

۹. پژوهش مبتنی بر مصاحبه با اساتید دانشگاه: مصاحبه با بشیریه (۱۳۷۸) و هادیان (۱۳۷۸).

۱۰. آسیب‌شناسی مجلات علمی-پژوهشی فارغ از بررسی محتوایی مقالات منتشرشده: دلاوری (۱۳۹۶).

آسیب‌شناسی دانش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل تا جایی حائز اهمیت و ذهن اساتید و پژوهشگران ایرانی را به خود مشغول کرده است که در سال ۱۳۸۶ کنفرانس سالانه «انجمن علوم سیاسی ایران» به بررسی وضعیت و مشکلات رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ایرانی اختصاص یافت و مقالات متعددی در این زمینه ارائه شد که ماحصل آن را در کتاب «بررسی وضعیت آموزشی و پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران» می‌توان مورد مطالعه قرار داد. همچنین حدود یک دهه بعد اولین همایش ملی «وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران: الزامات و بایسته‌ها» که به صورت اختصاصی به مسائل، موانع و چالش‌های پیش‌روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی می‌پرداخت در دانشگاه علامه طباطبائی با مشارکت «انجمن علمی ایرانی روابط بین‌الملل» به مناسبت یکصدمین سال تاسیس رشته روابط بین‌الملل در اسفند ۱۳۹۸ برگزار و مقالاتی در این زمینه توسط صاحب‌نظران ارائه شد.

اندیشمندانی که بر آسیب‌شناسی متمرکز هستند مسائل مختلفی را در این حوزه تشخیص می‌دهند که نتایج پژوهش آنها (به ترتیب تاریخ انجام پژوهش‌ها-بدون حذف موارد تکراری) عبارتند از: «بی‌توجهی به روش‌شناسی و نظریه‌پردازی»، «کمبود منابع تالیفی و نارسایی آثار ترجمه‌ای» (ازغدی، ۱۳۷۸)، «عدم برقراری ارتباط با بدنه نظام سیاسی»، «فقدان آثار مرتبط با مسائل ایران و وجود آثار ترجمه‌ای از نظریات غربی»، «تاکید بیش از حد بر مباحث پوزیتیویستی»، «شکاف میان مطالعات دانشگاهی در ایران و نگرش‌های تازه در جهان» (بشیریه، ۱۳۷۸: ۲۶۱-۲۶۴)، «عدم تفکیک علم سیاست و مطالعه سیاست»، «مغفول ماندن بحث‌های معرفت‌شناسانه در ارتباط با امکان و مطلوبیت دیسیپلین»، «فقدان هدف مشخص در علوم سیاسی و مطالعات سیاسی»، «تشدید بحران مفاهیم» (هادیان، ۱۳۷۸: ۲۲۲-۲۲۹)، «علمی، کاربردی و بومی نبودن برنامه‌های آموزشی» (حشمت‌زاده، ۱۳۸۱: ۳۰۵-۳۲۸)، «جبریت قوانین و مقررات در دوره کارشناسی»، «مقدم بودن پذیرش در دانشگاه در مقابل انگیزه‌ها و علائق»، «نگرانی از آینده شغلی در میان دانشجویان»، «به مرور زمان تبدیل شدن اساتید به مدرس»، «مدرک‌گرایی»، «عدم باور به اهمیت پژوهش»، «عدم تسلط پژوهشگران به زبان خارجی و دسترسی به منابع جدید»، «سلطه نقطه نظرهای سیاسی در انتخاب موضوعات پژوهشی» (ستوده، ۱۳۸۴: ۹۳-۱۱۶)، «حاکمیت سیستم دبیرستانی در رشته‌های علوم انسانی: عدم امکان تبادل نظر بین استاد و دانشجو»، «ندانستن یک زبان معتبر خارجی و عدم امکان بهره‌گیری از منابع غیر فارسی توسط دانشجویان»، «عدم ارتقاء کیفی اساتید»، «سیاسی شدن فضای آموزشی»، «عدم امکان طراحی دروس جدید منطبق با تحولات نظام بین‌المللی» (تائب، ۱۳۸۴: ۱۱۷-۱۳۶)، «عدم تدریس مهمترین موضوعات و مباحث روابط بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران»، «رضایت‌بخش نبودن کیفیت تدریس»، «عدم آشنایی دانشجویان با منابع خارجی و زبان انگلیسی»، «عدم برقراری نظامند رابطه میان نظریه و موارد عینی» (حاجی‌یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۳-۷۷)، «عدم ارزیابی صحیح ارزش پژوهشی رساله‌ها به دلیل فقدان معیار واحد و استاندارد» (افتخاری، ۱۳۸۵: ۱-۲۲)، «فقدان ارتباط میان تصمیم‌گیرندگان سیاسی و پژوهشگران روابط بین‌الملل»، «فقدان تلاش برای عمق‌بخشی و وسعت‌بخشی به دانش در میان دانشجویان»، «غیربومی بودن رشته»، «حاشیه راندن اهداف پژوهشی و غلبه اهداف آموزشی»، «کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی»، «فقدان وجود ارتباط فکری میان اساتید»، «به روز نبودن دانش اساتید»، «دانش ضعیف دانشجویان در حوزه زبان انگلیسی»، «فقدان انگیزه کافی میان دانشجویان» (مصفا، ۱۳۸۶)، «فقدان مکتب ایرانی روابط بین‌الملل»، «ضعف روش‌شناختی»، «غربی بودن رشته و وجود هژمونی غرب در رشته بویژه هژمونی آکادمیک آمریکا»، «موانع فرهنگی و زبانی»، «کمیاب بودن پژوهش‌های بومی بویژه پژوهش‌های مبتنی روش‌های کمی»، «استفاده از نظرات جریان اصلی بویژه واقع‌گرایی در راستای تحلیل عملکرد سیاست خارجی ایران»، «تحلیل سیاست خارجی دولت‌های غربی و آمریکا در چارچوب نظرات انتقادی» (Moshirzadeh, 2009: 342-346)، «ضعف خلاقیت نظری میان اساتید و دانشجویان»، «فقدان ارتباط نظامند دانشگاه‌های با محافل علمی خارج»، «فقدان سازوکار در جهت تشویق بکارگیری ابتکار، خلاقیت و رقابت میان دانشجویان این رشته»، «الزام در جهت رعایت معیارهای روش‌شناختی و اتکا بر روش‌هایی اثبات‌گرایانه در پژوهش‌ها»، «تمرکز بر نظریات واقع‌گرا و لیبرال»، «عدم تأثیرگذاری

رشته روابط بین‌الملل ایرانی بر نگرش سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران (Sariolghalam, 2009)، «تاثیرپذیری از محیط مادی و اجتماعی بین‌المللی که ایران در آن واقع است بویژه عدم توانمندی روایت‌های لیبرال، انتقادی و سازه‌نگارانه در جهت جایگزینی مکتب واقع‌گرایی مورد علاقه اندیشمندان ایرانی»، «تاثیرپذیری روایت روابط بین‌الملل ایرانی از عوامل خارجی بویژه سیاست خارجی آمریکا» (Mesbahi, 2009: 350-346)، «تدریس مبانی بر اساس منابع و نظریه‌های غربی ترجمه‌ای»، «علم مطلق دانستن نظریه‌های غربی و عدم تلاش برای تعدیل کردن و بومی‌سازی»، «تغییرات و تحول کمی در قالب افزایش تعداد استاد، دانشجو و منابع ترجمه‌ای و فقدان تحول کیفی»، «ناآشنایی دانشجویان با زبان انگلیسی»، «بی‌توجهی به مباحث کلیدی مانند تاریخ تکوین رشته روابط بین‌الملل» (حاجی یوسفی، ۱۳۸۹: ۶۷-۱۱۰)، «ارتباط مستقیم کیفیت دوره‌های دکتری و رساله‌ها با رویکرد و محتوای برنامه‌های مصوب»، «عدم طراحی برنامه‌های آموزشی براساس نیازسنجی و الگویابی»، «تاکید بیش از حد بر بعد آموزشی دوره‌ها با حداقل سرفصل‌های آموزش پژوهش»، «رویکرد یکسان‌گرایانه» (دلآوری، ۱۳۸۹: ۵۹-۸۶)، «نزدیک به صفر بودن کارهای مستقل نظری (پژوهش‌های بنیادی) در رساله‌های دکتری» «عدم برقراری رابطه درست میان نظریه و پژوهش در رساله‌های دکتری»، «وجود جانبداری نظری در رساله‌ها بدون توجه به محدودیت‌های موضوعی» (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۸۹: ۱۶۳-۱۸۸)، «ضعف نسبی دانش نظری دانشجویان روابط بین‌الملل» (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۹۰: ۲۸۴-۲۶۵)، «نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک»، «فقدان ماهیت نقد علمی»، «پایین بودن آمار مقالات علمی دارای فرضیه» (مشیرزاده، خواجه‌نائینی، ۱۳۹۳: ۱۳۹-۱۵۸)، «موانع ساختاری در راه نظریه‌پردازی ایرانی» (مشیرزاده و کافی، ۱۳۹۴: ۳۳۷-۳۵۵)، «عدم اهتمام به پیش‌بینی مبتنی بر سناریوسازی»، «ناکارآمدی نظام آموزشی»، «فقدان دسترسی به داده‌های پژوهشی»، «نگاه ابزاری به پژوهش در ایران»، «قطع ارتباط دانشگاه با نهاد اجرایی»، «ضعف نسبی در حوزه دانش نظری»، «عدم نقد در پژوهش‌ها»، «تلاش برای فهم سیاست خارجی ایران و نه گره‌گشایی از مشکلات آن» (باقری‌دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۹-۴۱)، «وابستگی نشریات علمی به مرام و مشی سازمان‌های منتشرکننده»، «رشد کمی نشریات علمی و کاهش کیفیت آنها»، «تعداد اندک نشریات ایرانی به زبان‌های غیر فارسی» (دلآوری، ۱۳۹۶: ۷۹-۱۱۷)، «امکان پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی از رشته‌های متعدد به جای رشته‌های مرتبط»، «افزایش تعداد افراد مورد پذیرش در مقاطع تحصیلات تکمیلی»، «اتکاء بر رزومه علمی در پذیرش دانشجویان مقطع دکتری» (مشیرزاده، ۱۳۹۸: ۲۳۴-۲۰۹)

اگر این موارد مطروحه توسط اندیشمندان که بر آسیب‌شناسی روابط بین‌الملل متمرکز است را مورد پردازش و طبقه‌بندی قرار داده و موارد مشترک را حذف و موارد مشابه را تلفیق کنیم به داده‌های ذیل دست خواهیم یافت:

۱. آسیب‌های شناسایی شده مرتبط با دانشجویان:

- بی‌توجهی به روش‌شناسی، ضعف خلاقیت نظری، ضعف و بی‌توجهی در حوزه دانش نظری، عدم باور به اهمیت پژوهش، عدم تسلط به زبان‌های خارجی و در نتیجه عدم امکان بهره‌گیری از منابع غیرفارسی جدید و دست‌اول، فقدان انگیزه کافی، فقدان دسترسی به داده‌های پژوهشی به دلیل محرمانه بودن بخشی از آن، مدرک‌گرایی، نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک، نگرانی از آینده شغلی.

۲. آسیب‌های شناسایی شده مرتبط با اساتید:

- به‌روز نبودن دانش اساتید، تبدیل شدن اساتید به مدرس، ضعف خلاقیت نظری، عدم ارتقاء کیفی اساتید، فقدان وجود ارتباط فکری میان اساتید، نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک.

۳. آسیب‌های شناسایی شده در حوزه تدریس مباحث:

- تدریس مبانی براساس منابع و نظریه‌های غربی ترجمه‌ای، حاکمیت سیستم دبیرستانی در رشته‌های علوم انسانی: عدم امکان تبادل نظر بین استاد و دانشجو، رضایت‌بخش نبودن کیفیت تدریس، عدم امکان طراحی دروس جدید منطبق با تحولات

نظام‌بین‌المللی توسط اساتید، عدم تدریس مهمترین موضوعات و مباحث روابط‌بین‌الملل، فقدان تلاش برای عمق بخشی و وسعت بخشی به دانش دانشجویان.

۴. آسیب‌های شناسایی شده در مورد منابع علمی:

- تمرکز بر نظریات غربی و جریان اصلی، فقدان آثار مرتبط با مسائل ایران، کمبود منابع تالیفی، نارسایی آثار ترجمه‌ای.

۵. آسیب‌های شناسایی شده در مورد پژوهش‌های ایرانی:

- اتکا بر روش‌های اثبات‌گرایانه، استفاده از نظرات جریان اصلی بویژه واقع‌گرایی در راستای تحلیل عملکرد سیاست‌خارجی ایران، پایین بودن آمار پژوهش‌های علمی دارای فرضیه، تحلیل سیاست‌خارجی دولت‌های غربی و آمریکا در چارچوب نظرات انتقادی، تلاش برای فهم سیاست‌خارجی ایران و نه گره‌گشایی از مشکلات آن، تمرکز بر نظریات واقع‌گرا و لیبرال، سلطه نقطه‌نظرهای سیاسی در انتخاب موضوعات پژوهشی، ضعف روش‌شناختی، عدم ارزیابی صحیح ارزش پژوهشی به دلیل فقدان معیار واحد و استاندارد، عدم اهتمام به پیش‌بینی مبتنی بر سناریوسازی، عدم برقراری رابطه درست میان نظریه و پژوهش، عدم برقراری نظامند رابطه میان نظریه و موارد عینی، فقدان ماهیت نقد علمی، فقدان هدف مشخص از انجام پژوهش، کمیاب بودن پژوهش‌های بومی بویژه پژوهش‌های مبتنی بر روش‌های کمی، نزدیک به صفر بودن کارهای مستقل نظری (پژوهش‌های بنیادی)، نگاه ابزاری به پژوهش در ایران، وجود جانبداری نظری.

۶. آسیب‌های شناسایی شده در مورد نظام آموزشی:

- فقدان ارتباط میان تصمیم‌گیرندگان سیاسی و پژوهشگران روابط‌بین‌الملل، علمی، کاربردی و بومی نبودن برنامه‌های آموزشی، جبریت قوانین و مقررات در دوره کارشناسی، مقدم بودن پذیرش در دانشگاه در مقابل انگیزه‌ها و علائق، سیاسی شدن فضای آموزشی، حاشیه راندن اهداف پژوهشی و غلبه اهداف آموزشی، کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی، فقدان ارتباط نظامند دانشگاه‌ها با محافل علمی خارج از کشور، فقدان ساز و کار در جهت تشویق بکارگیری ابتکار، خلاقیت و رقابت، عدم طراحی برنامه‌های آموزشی براساس نیازسنجی و الگویابی، وجود رویکرد یکسان‌گرایانه، ناکارآمدی نظام آموزشی، امکان پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی از رشته‌های متعدد غیرمرتبط به جای رشته‌های مرتبط، افزایش تعداد افراد مورد پذیرش در مقاطع تحصیلات تکمیلی.

۷. آسیب‌های شناسایی شده در مورد ویژگی‌های دانش روابط‌بین‌الملل ایرانی:

- بی‌توجهی به مباحث کلیدی مانند تاریخ‌تکوین رشته روابط‌بین‌الملل، تاثیرپذیری از محیط مادی و اجتماعی بین‌المللی که ایران در آن واقع است بویژه عدم توانمندی روایت‌های لیبرال، انتقادی و سازه‌نگارانه در جهت جایگزینی مکتب واقع‌گرایی مورد علاقه اندیشمندان ایرانی، تاثیرپذیری روایت روابط‌بین‌الملل ایرانی از عوامل خارجی بویژه سیاست‌خارجی آمریکا، تاکید بیش از حد بر مباحث پوزیتیویستی، تشدید بحران مفاهیم، شکاف میان مطالعات دانشگاهی ایران و نگرش‌های تازه جهان، ضعف نسبی در حوزه دانش نظری، عدم تأثیرگذاری رشته روابط‌بین‌الملل ایرانی بر نگرش سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران، علم مطلق دانستن نظریه‌های غربی و عدم تلاش برای تعدیل کردن و بومی‌سازی، وجود هژمونی غربی در رشته بویژه هژمونی آکادمیک آمریکا، فقدان مکتب ایرانی روابط‌بین‌الملل، مغفول ماندن بحث‌های معرفت‌شناسانه در ارتباط با امکان و مطلوبیت دیسیپلین.

۸. آسیب‌های شناسایی شده در حوزه نشریات علمی-پژوهشی ایرانی:

- تعداد اندک نشریات ایرانی به زبان‌های غیرفارسی، رشد کمی نشریات علمی و کاهش کیفیت آنها، وابستگی نشریات علمی به مرام و مشی سازمان‌های منتشرکننده.

۱-۱. آسیب‌شناسی دانش اکتسابی روابط بین‌الملل ایرانی (دانشجویان)

از آنجایی که پژوهش حاضر بر «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش دانشگاهی» متمرکز است، بررسی پژوهش‌های ایرانی روابط بین‌الملل در این زمینه اهمیت دارد. آسیب‌شناسی آموزش روابط بین‌الملل ایرانی یکی از موضوعاتی است که در نهایت به فهم مسئله و کشف راهکار برون‌رفت از وضعیت فعلی کمک خواهد کرد. زیرا یکی از مهمترین شیوه‌های انتقال هر علم، فرآیند آموزشی است (حاجی‌یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۴). با بررسی آثار موجود در زمینه آسیب‌شناسی دانش روابط بین‌الملل ایرانی در می‌یابیم که برخی در بررسی آسیب‌های وارده به این دانش از منظر ضعف در دانش کسب شده توسط دانشجویان - در نتیجه دانش‌آموختگان آینده - رویکرد «خودارزیابی» را روش مناسبی تشخیص داده و بر مبنای نظرات دانشجویان مسئله را مورد سنجش قرار داده و برداشت دانشجویان از «سطح نظری» شامل تسلط و آگاهی از مفاهیم اصلی نظریه، نظریه‌پردازان اصلی و دعاوی اصلی نظری را در قالب خودنمره‌دهی کلی از این شاخص مورد بررسی قرار داده‌اند. همچنین در مورد کمیت و کیفیت آموزش دروس نظری نیز با روش مشابهی از دانشجویان در حوزه «کفایت یا عدم کفایت تعداد واحدهای دروس نظری»، «میزان استفاده بهینه اساتید از زمان کلاس‌های نظری»، «استفاده اساتید از نوع منابع جهت تدریس دروس نظری»، «نظر دانشجویان در مورد سطح دانش نظری اساتید» و ... نظر سنجی شده است (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۹۰: ۲۸۴-۲۶۵). برخی دیگر یک یا چند درس مهم از روابط بین‌الملل را انتخاب و در شکلی از مطالعه موردی از این منظر بررسی کارآمدی منابع درسی، مباحث تدریس شده و میزان رضایتمندی دانشجویان را در قالب پردازش اطلاعات پرسشنامه‌هایی که دانشجویان در تکمیل کردن آن مشارکت داشته، مورد بررسی قرار می‌دهند. در اینجا نیز رویکرد «خودارزیابی» است و دانشجویان رضایت از «کیفیت تدریس اساتید»، «میزان و کیفیت کسب دانش»، «کیفیت منابع معرفی و تدریس شده»، «مستقل یا وابسته بودن دیسپلین» و ... را تشخیص داده و قضاوت می‌نمایند (حاجی‌یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۳-۷۷). برخی دیگر ریشه ضعف در دانش کسب شده دانشجویان را در روش تدریس اساتید و سرفصل‌های دروس می‌دانند. در این زمینه گروهی به سراغ بررسی موضوع از نگاه اساتید رفته و در قالب رویکرد «خودارزیابی» با محوریت پرسشنامه تکمیل شده توسط اساتید «سهم پارادایم‌های علمی در دروس»، «مکاتب و مباحث کمتر تدریس شده»، «علل انتخاب مسائل تدریس شده»، «تناسب تخصص اساتید و دروس تدریس شده»، «ارزیابی منابع فارسی و غیرفارسی تدریس شده» و ... را مورد بررسی قرار داده‌اند (حاجی‌یوسفی، ۱۳۸۹: ۶۷-۱۱۰). گروهی دیگر به بررسی سرفصل‌ها و دروس تدریسی و بررسی نظام آموزشی پرداخته و «پویا و متناسب با نیازسنجی نبودن سرفصل‌های مصوب نظام آموزشی» را در این زمینه مورد ارزیابی قرار داده‌اند (ستوده، ۱۳۸۴: ۹۳-۱۱۶) و (دلآوری، ۱۳۸۹: ۵۹-۸۶).

۱-۲. تفاوت پژوهش حاضر با آسیب‌شناسی دانش اکتسابی روابط بین‌الملل ایرانی در پژوهش‌های دیگر

ویژگی خاص پژوهش حاضر این است که در حوزه پژوهش ابتدا «دانش اکتسابی» دانشجویان و دانش‌آموختگان مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفته و سپس نتایج حاصله با رویکرد «خودارزیابی» محک خورده و در نهایت بر مبنای مقایسه آماری نتایج هر دو سبک سنجش دانش اکتسابی (مفهوم‌سنجی و خودارزیابی) با واقعیت‌های موجود به یک تحلیل و سنجش واقع‌گرای تطبیقی دست می‌یابیم. تفاوت دیگر این پژوهش آن است که بر مبنای یافته‌های دو پژوهش قبلی، نگارنده به دنبال ریشه‌یابی معضلات مکشوفه بوده و در عین حال ما حاصل کلیه پژوهش‌ها در زمینه تحول پژوهی روابط بین‌الملل ایرانی را مد نظر قرار داده و از تکرار مباحثی که دیگران به آن پرداخته‌اند جلوگیری شده است.

۲. سوال و فرضیه پژوهش

مسئله اصلی و سوال مطروحه در پژوهش حاضر این است که: ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل چه مشکلات و چالش‌هایی را برای دانش روابط بین‌الملل ایرانی ایجاد کرده است؟

فرضیه اصلی این است که «عدم تشکیل حلقه‌های اندیشه‌ورزی»، «عدم ارائه تحلیل‌های برخاسته از دانش به سیاست‌گذاران و در نتیجه ایجاد نقش ابزاری برای دانش روابط بین‌الملل در جهت تایید نظرات سیاست‌گذاران خارجی» و «تشدید فرآیند مهاجرت نخبگان» مهمترین مشکلات و چالش‌هایی است که ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش بر روابط بین‌الملل ایرانی تحمیل کرده است.

۳. روش پژوهش

3-1. روند انتخاب دانشجویان و دانش‌آموختگان

در پژوهش حاضر برای انتخاب دانشگاه‌ها از روش «نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای» استفاده شد. در جهت حفظ توازن پژوهشی ابتدا دانشگاه‌های روابط بین‌الملل ایران به سه طبقه دانشگاه‌های سراسری تهران، دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها و واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی تقسیم شده و پس از آن به روش «نمونه‌گیری تصادفی مبتنی بر عدد پی» تعداد ۱۵ دانشگاه توسط برنامه اختصاصی رایانه‌ای انتخاب شدند. این دانشگاه‌ها عبارتند از دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، دانشگاه گیلان، دانشگاه اصفهان، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران مرکزی، علوم تحقیقات، کرج، قم و شهر رضا.

در مورد انتخاب جامعه آماری نهایی نیز ابتدا دو گروه دانشجویان و دانش‌آموختگان ایجاد و پرسشنامه‌ها از طریق ایجاد لیست و فاصله‌گذاری رایانه‌ای مبتنی بر عدد پی به روش «نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک» برای آنان به صورت «پست الکترونیک» ارسال شد و در این فرآیند کاربر انسانی نقشی به جز وارد کردن آدرس پست الکترونیکی نداشته است. زمان ارسال پرسش‌نامه‌ها ۶ بهمن ۱۴۰۱ و مهلت ارسال جواب ۳۱ فروردین ۱۴۰۲ تعیین شد. در این مدت تقریباً سه ماهه، ۴۳ درصد (۳۷۵ نفر) دانشجویان و دانش‌آموختگان که برای آنها پست الکترونیک ارسال شده بود پرسش‌نامه را تکمیل و ارسال کردند. این دانشجویان و دانش‌آموختگان از میان افرادی که در ۸ سال گذشته به همراه اساتید دانشگاه مقاله علمی-پژوهشی (فارسی) ارائه کرده بودند انتخاب و پرسش‌نامه‌ها به آدرس پست الکترونیک درج شده در مقالات پژوهشی آنها ارسال شد.

3-2. روش تحلیل پرسش‌نامه‌ها

در جهت تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها به «روش تحلیل محتوای مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری با دو روش همزمان، شامل استفاده از برنامه رایانه‌ای اختصاصی طراحی شده برای این پژوهش و تحلیل توسط نیروی انسانی مجرب دارای دانش روابط بین‌الملل عمل شد. همچنین در جهت «کدگذاری» پژوهش حاضر از سه مرحله کدگذاری مرسوم شامل «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری انتخابی» استفاده شد. در مرحله کدگذاری باز پس از مطالعه دقیق محتوای پرسش‌نامه‌ها به ۱۱۷ کد تخصصی مرتبط با موضوع پژوهش دست یافته و محتوای پرسش‌نامه‌ها در قالب این کدها دسته‌بندی شدند. سپس در مرحله کدگذاری محوری کدها در ۳۳ محور مرتبط با یکدیگر طبقه‌بندی و نهایت در مرحله کدگذاری انتخابی به ۹ محور اصلی دست یافتیم. در پایان یافته‌های پژوهش در جهت راستی‌آزمایی فرضیه پژوهش به کار گرفته شد.

۴. یافته‌های پژوهش

پس از بررسی پرسش‌نامه دریافتیم که از جامعه ۳۷۵ نفری پژوهش ۶۹ نفر (۱۸ درصد کل و ۳۲ درصد دانش‌آموختگان) از ایران مهاجرت کرده و پرسش‌نامه‌ها را خارج از ایران تکمیل و ارسال کرده‌اند به همین دلیل تصمیم گرفته شد که متغیر «دانش‌آموختگان مهاجرت کرده» نیز در هر قسمت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و با نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌های دیگر مورد مقایسه قرار داد تا دریابیم که چه میزان از دانش‌آموختگان مهاجرت کرده در زمره نخبگان این رشته دانشگاهی قرار می‌گیرند؟

۴-۱. بررسی ویژگی‌های کلی جمعیت آماری پژوهش

در این بخش ویژگی‌های کلی مرتبط با حاضران در پژوهش به صورت مختصر بیان می‌شود تا بدانیم جامعه آماری دارای چه ویژگی‌هایی است. پس از بررسی جامعه آماری ۳۷۵ نفری پژوهش دریافتیم که:

- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۸۷ مورد زن (۲۳ درصد) و ۲۸۸ مورد مرد (۷۷ درصد).
- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۲۱۲ مورد متولد دهه ۱۳۶۰ (۵۶ درصد) و ۱۶۳ مورد متولد دهه ۱۳۷۰ (۴۴ درصد).

- از ۲۱۰ دانش‌آموخته: ۳ مورد مدرک پست دکتری (۱ درصد)، ۵۹ مورد مدرک دکتری (۲۸ درصد) و ۱۴۸ مورد مدرک کارشناسی ارشد (۷۱ درصد).
- از ۱۶۵ دانشجوی دکتری (۲۶ درصد) و ۱۲۲ مورد دانشجوی کارشناسی ارشد (۷۴ درصد).
- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۳۱۰ مورد دارای مدرک کارشناسی مرتبط-علوم سیاسی یا روابط بین‌الملل- (۸۳ درصد) و ۶۵ مورد دارای مدرک کارشناسی غیرمرتبط بوده که در این میان دانش‌آموختگان کارشناسی رشته‌های مهندسی با ۵۱ مورد در صدر قرار دارند.
- از میان سه گروه انتخاب شده از دانشگاه‌ها، مشارکت به این صورت بوده است: دانشگاه‌های سراسری تهران ۱۴۹ مورد (۴۰ درصد)، واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی ۱۳۳ مورد (۳۵ درصد) و دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها ۹۳ مورد (۲۵ درصد). میزان مشارکت براساس دانشگاه نیز به صورت داده‌های جدول شماره ۱ است.

جدول شماره (۱): مشارکت دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها در پژوهش

واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی		دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها		دانشگاه‌های سراسری تهران	
۴۱	واحد تهران مرکزی	۳۵	دانشگاه گیلان	۴۷	دانشگاه تهران
۳۳	واحد علوم تحقیقات	۲۴	دانشگاه فردوسی مشهد	۳۶	دانشگاه علامه طباطبائی
۲۹	واحد کرج	۱۶	امام خمینی (ره) قزوین	۳۱	دانشگاه شهید بهشتی
۲۲	واحد شهرضا	۱۳	دانشگاه خوارزمی	۲۴	دانشگاه تربیت مدرس
۸	واحد قم	۵	دانشگاه اصفهان	۱۱	دانشگاه امام صادق (ع)
۱۳۳ نفر		۹۳ نفر		۱۴۹ نفر	جمع کل

۲-۴. نحوه آشنایی با روابط بین‌الملل، هدف از تحصیل در رشته و چشم‌انداز آینده

این سؤال مطرح شد که "اولین بار چگونه با رشته روابط بین‌الملل آشنا شدید؟" و دریافتیم که ۲۸۱ مورد (۷۵ درصد) پس از پذیرش در دانشگاه با این رشته، حوزه‌های پژوهشی و آینده شغلی آن آشنا شده‌اند و ۹۴ مورد (۲۵ درصد) قبل از ورود به دانشگاه و به واسطه شغل نزدیکان و آشنایان با این رشته آشنا بوده و در نتیجه هدفمند رشته مزبور را انتخاب کرده‌اند. از ۹۴ موردی که آگاهانه وارد رشته روابط بین‌الملل شده بودند حدود ۷۰ درصد در حوزه‌های مرتبط با رشته تحصیلی مشغول به کار بوده و این را می‌توان نتیجه انتخاب آگاهانه رشته دانشگاهی دانست. همچنین ۶۷ مورد از آنها متولد دهه ۱۳۷۰ (۷۱ درصد) و ۲۷ مورد متولد دهه ۱۳۶۰ هستند که نمایانگر ورود آگاهانه و هدفمند دهه هفتادی‌ها به رشته روابط بین‌الملل است.

نکته حائز اهمیت دیگر این است که افراد بی‌کار و جویای کار (۵۷ مورد)، افراد شاغل در حوزه‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی (۱۴۱ مورد) همگی در زمره افرادی هستند که پس از قبولی در دانشگاه با رشته روابط بین‌الملل و حوزه‌های پژوهشی و کاری آن آشنا شده‌اند. همچنین در این زمینه دریافتیم اکثریت افرادی که با مدرک کارشناسی غیرمرتبط در مقاطع تحصیلات تکمیلی به رشته روابط بین‌الملل وارد شده‌اند همگی از قبل با این رشته آشنا بوده و آگاهانه با اهداف مرتبط با شغل تغییر رشته تحصیلی داده‌اند و همگی در زمره افراد موفق از منظر اشتغال قابل طبقه‌بندی هستند. از میان ۶۵ مورد که با تغییر رشته در مقاطع تحصیلات تکمیلی به روابط بین‌الملل وارد شده‌اند، بیش از ۸۰ درصد (۵۳ مورد) در مشاغل مرتبط با رشته روابط بین‌الملل اشتغال دارند که این موفقیت شغلی نتیجه انتخاب آگاهانه تغییر رشته دانشگاهی در تحصیلات تکمیلی است.

این سؤال مطرح شد که "هدف شما از تحصیل در رشته روابط بین‌الملل چیست/چه بوده است؟" و دریافتیم که ۳۰۵ مورد (۸۱ درصد) «کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی»، ۳۵ مورد «ورود به شغل‌های مرتبط با دانش روابط بین‌الملل» (۹ درصد)، ۲۴ مورد «اجبار خانواده برای تحصیل در این رشته» (۶ درصد) و ۱۱ مورد «بدون هدف» وارد این رشته تحصیلی شده‌اند. جالب است که کل جامعه آماری دهه شصتی‌های حاضر در پژوهش

با هدف کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی وارد این رشته شده و هر ۳۵ مورد که با هدف اشتغال در مشاغل روابط بین الملل وارد این رشته شده‌اند دهه هفتادی بوده‌اند. تحلیل ساده این موضوع نشان می‌دهد که سیستم گزینش کنکور در دوره اوج هرم جمعیتی (دهه شصتی‌ها) آنان را به سمت انتخاب اجباری و ناآگاهانه رشته تحصیلی سوق داده و این موضوع یکی از آسیب‌های جدی را به دانش روابط بین الملل در دهه اخیر وارد کرده است.

وقتی پرسش نامه ۵۳ درصد جامعه آماری پژوهش حاضر که بی کار بوده و یا در حوزه‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی اشتغال به کار دارند را در زمینه «هدف از تحصیل در این رشته» مورد بررسی قرار بدهیم در می‌یابیم که از ۱۹۸ مورد: ۱۸۲ مورد با هدف کسب مدرک دانشگاهی، ۱۱ مورد بدون هدف و ۵ مورد با اجبار خانواده وارد این رشته شده‌اند. در نتیجه با در نظر گرفتن نتایج این دو سوال اخیر در می‌یابیم که افراد بی کار یا شاغل در مشاغل غیرمرتبط، نسبت به رشته روابط بین الملل ناآگاه و ناآشنا بوده و اکثریت با هدف کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی به این رشته وارد شده‌اند.

این سوال مطرح شد که "آیا پس از اتمام دوره فعلی علاقمند به ادامه تحصیل و گذراندن مقاطع تحصیلات تکمیلی بعدی هستید؟"

از میان ۲۷۰ مورد دانشجوی یا دانش‌آموخته کارشناسی ارشد: ۶۶ مورد مصمم به ادامه تحصیل در مقطع دکتری، ۴۱ مورد علاقمند به ادامه تحصیل در مقطع دکتری به شرط آنکه بتوانند هزینه شهریه این مقطع را تامین نمایند و ۱۶۳ مورد (۶۰ درصد) تمایلی به ادامه تحصیل نداشتند. از میان ۱۰۷ مورد که قصد و علاقه به ادامه تحصیل در مقطع دکتری را داشتند، ۴۸ مورد با هدف استفاده از عنوان "دکتر" به عنوان پرستیژ اجتماعی، ۴۱ مورد با هدف ارتقاء شغلی، ۱۲ مورد با هدف عضویت در هیات علمی دانشگاه و ۶ مورد با هدف کسب دانش بیشتر قصد ادامه تحصیل داشتند. از میان ۱۶۳ مورد که قصد ادامه تحصیل در مقطع دکتری نداشتند، ۴۴ مورد به دلیل آنکه آینده شغلی در این رشته برای خودشان نمی‌بینند، ۴۱ مورد به دلیل آنکه سیستم آموزشی را ناکارآمد دانسته و معتقدند بیرون از دانشگاه بهتر امکان کسب دانش در زمینه روابط بین الملل را دارند، ۳۸ مورد به دلیل آنکه میزان دانش اکتسابی تا پایان مقطع کارشناسی ارشد را کافی می‌دانند، ۲۵ مورد به دلیل نیاز شدید اقتصادی و اجبار برای ورود تمام وقت به بازار کار و ۱۵ مورد به دلیل نیاز به سربازی رفتن پس از مقطع کارشناسی ارشد، علاقه‌ای به ادامه تحصیل در این رشته ندارند. جمع‌بندی تحلیلی این اعداد نمایانگر نوعی دلسردی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد برای ادامه تحصیل در این رشته است.

از میان ۱۰۲ مورد دانشجوی یا دانش‌آموخته مقطع دکتری: ۴۸ مورد قصد ورود به دوره‌های پست دکتری را داشته و ۵۴ مورد به مدرک دکتری بسنده خواهند کرد. از میان ۴۸ مورد که قصد ورود به دوره‌های پست دکتری را داشته، ۲۱ مورد با هدف افزایش دانش، ۱۸ مورد با هدف آشنایی با دانش روابط بین الملل در سایر کشورها و ۹ مورد با این نگاه که تعداد دانش‌آموختگان مقطع دکتری در حال افزایش است و در راستای کسب مدرک بالاتر قصد ادامه تحصیل دارند. از میان ۵۴ مورد که علاقه‌ای به دوره‌های پست دکتری نداشته، ۲۴ مورد این دوره‌ها را فاقد عمق دانشی و ارزش علمی دانسته، ۱۹ مورد به دلیل نوع شغل امکان خروج از کشور را نداشته و ۱۱ مورد دانش اکتسابی تا پایان مقطع دکتری را کافی دانسته و معتقدند با مطالعه و پژوهش دانش بیشتری نسبت به حضور در دوره‌های پست دکتری کسب خواهند کرد.

۳-۴. سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه

برخلاف پژوهش‌های دیگر که در بخش پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، در پژوهش حاضر روند «خودارزیابی» خالص به کار گرفته نمی‌شود و دانش افراد ابتدا با روش «مفهوم سنجی» مورد بررسی قرار گرفته و سپس با «پرسش‌های خودارزیابی» مورد مقایسه قرار گرفته است. قابل ذکر است که برای تدوین سوالات این بخش و ترسیم مسیر پژوهش مبتنی بر نظرسنجی سوال محور به پژوهش‌های علمی دانشگاه ویلیام و مری آمریکا در حوزه آسیب‌شناسی و تحول پژوهشی دانش روابط بین الملل در خلال سالهای ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۸ مراجعه شده است (Maliniak & Others, 2011) و (Maliniak & Others, 2018) و (Jordan & Others, 2009). این سه پژوهش یکی از مهمترین منابع در زمینه

«پرسش‌های خودارزیابی» در حوزه تحول‌پژوهی روابط بین‌الملل محسوب می‌شود. در این زمینه ۱۱ سوال مبتنی بر دانش‌سنجی روابط بین‌الملل طراحی و پاسخ‌ها با روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری مورد پژوهش قرار گرفت، این سوالات عبارتند از:

۱. به نظر شما مسائل اصلی دانش روابط بین‌الملل در ابتدای قرن بیست و یکم چه مواردی است؟
۲. نحوه توزیع قدرت در نظام بین‌المللی کنونی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
۳. آیا نظام بین‌المللی کنونی را «آنارشیک» می‌دانید؟ اگر پاسخ مثبت است آیا امکان مهار وضعیت آنارشی کنونی وجود دارد؟ پیشنهاد شما چیست؟
۴. برای سازمان‌های بین‌المللی در نظام بین‌المللی فعلی چه جایگاهی قائل هستید؟
۵. برای قدرت‌های بزرگ جهانی در نحوه توزیع قدرت، مدیریت وقایع بین‌المللی و سایر امور بین‌الملل چه نقشی قائل هستید؟
۶. برای ایجاد صلح پایدار و حفظ نظم بین‌المللی چه رویه‌ای را پیشنهاد می‌کنید؟ آیا پیوندهای اقتصادی یا فرهنگی بر اتحادها و ائتلاف‌های نظامی-امنیتی ارجحیت دارند؟
۷. در جهان پساجنگ سرد مهمترین موانع بر سر راه شکل‌گیری نظام جدید بین‌المللی را چه مواردی می‌دانید؟
۸. وقایعی مانند ظهور و سقوط داعش و یا خروج آمریکا از افغانستان و به قدرت رسیدن طالبان و یا حمله نظامی روسیه به اوکراین را در چه چارچوبی می‌توان تحلیل کرد؟
۹. چرا نظریه پردازی ایرانی روابط بین‌الملل شکل نمی‌گیرد؟ چه موانعی وجود دارد؟
۱۰. چه چالش‌هایی پیش روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد؟
۱۱. مهمترین موضوعات پژوهشی که یک پژوهشگر روابط بین‌الملل ایرانی باید در قالب مقاله پژوهشی و یا رساله تحصیلی به آن بپردازد چه موضوعاتی است؟ علت اهمیت این موضوعات را نیز کوتاه درج کنید. (در بیان تعداد موضوعات محدودیت ندارد)

۱-۳-۴. میزان آشنایی با پارادایم‌های روابط بین‌الملل

ابتدا پاسخ‌ها به سوالات ۱۱ گانه مورد «مفهوم سنجی» قرار گرفت و دریافتیم که «میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی» براساس ۶ پارادایم مرسوم شامل واقع‌گرایی، لیبرالیسم، سازه‌نگاری، مکتب انگلیسی، مارکسیسم و جامعه‌شناسی تاریخی به صورت نتایج جدول شماره ۲ می‌باشد. (دقت شود هر فرد همزمان می‌تواند با تعدادی و یا با تمام پارادایم‌ها آشنایی داشته باشد)

جدول شماره (۲): میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی (رویکرد مفهوم‌سنجی)

دانشجویان یا دانش‌آموختگان				کل جمله آماری	پارادایم علمی
مقیم خارج	پست‌دکتری	دکتری	کارشناسی ارشد		
از ۶۹ نفر	از ۳ نفر	از ۱۰۲ نفر	از ۲۷۰ نفر	از ۳۷۵ نفر	واقع‌گرایی
۶۹	۳	۱۰۲	۲۷۰	۳۷۵	واقع‌گرایی
۵۳	۳	۱۰۲	۲۳۹	۳۴۴	لیبرالیسم
۲۶	۳	۸۹	۷۷	۱۶۹	سازه‌نگاری
۴	۳	۷۳	۵	۸۱	مکتب انگلیسی
۱۹	۳	۶۰	۱۲	۷۵	مارکسیسم
۱	۳	۴۱	۲۷	۷۱	جامعه‌شناسی تاریخی

در مرحله دوم آشنایی با این مفاهیم از رویکرد «خود ارزیابی» مورد بررسی قرار گرفت و این سؤال مطرح شد که "با کدام پارادایم‌های علمی روابط بین الملل آشنا هستید"، شگفت زده شدیم، زیرا ۲۹۳ مورد (۷۸ درصد) نمی‌دانستند پارادایم در علم روابط بین الملل چیست و پاسخ‌های تفصیلی غیر مرتبط داده بودند. از میان ۸۲ موردی که می‌دانستند پارادایم چیست ۷۵ مورد هر ۶ پارادایم علمی اصلی را مطرح کرده بودند. چون از ابتدا حدس می‌زدیم چنین اتفاقی بیفتد سؤال دیگری نیز مطرح کرده بودیم که "به نظر شما کلیدی‌ترین مفهوم در مکاتب واقع‌گرایی، لیبرالیسم، سازه‌نگاری، مکتب انگلیسی، مارکسیسم و جامعه‌شناسی تاریخی چه مفهومی است و به نظر شما شاخص‌ترین نظریه پرداز در هر مکتب چه کسی است؟" جالب است که هر ۳۷۵ مورد مطالب درستی در پاسخ به این سؤال درج کرده بودند. این تضاد در نتایج میان رویکرد «مفهوم‌سنجی» متکی بر «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری و نتایج حاصل از «خودارزیابی» ما را به سوی بررسی دقیق‌تر پاسخ به سؤال خودارزیابی سوق داد.

به همین دلیل ابتدا هر یک از پارادایم‌های شش‌گانه را در دو موتور جستجوی "گوگل" و "ياهو" به صورت عادی (غیرفعال بودن جستجوی علمی) مورد کاوش قرار دادیم و ۱۵ یافته ابتدایی هر موتور جستجو و همچنین صفحات «ویکی‌پدیای فارسی» مرتبط با هر پارادایم را با روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری بررسی کردیم و سپس یافته‌ها را با پاسخ‌های دانشجویان تطبیق دادیم. نتایج این بررسی در داده‌های جدول شماره ۳ درج شده است.

جدول شماره (۳): تطبیق پاسخ‌های رویکرد خودارزیابی در مورد میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی با یافته‌های حاصل از جستجوی ساده اینترنتی (موتورهای جستجوی گوگل و یاهو و همچنین صفحات ویکی‌پدیا)

دانشجویان یا دانش‌آموختگان				کل جمله آماری	
مقیم خارج	پست دکتری	دکتری	کارشناسی ارشد		
از ۶۹ نفر	از ۳ نفر	از ۱۰۲ نفر	از ۲۷۰ نفر	از ۳۷۵ نفر	
۷	۰	۱۱	۲۳۸	۲۴۹	استفاده از ویکی‌پدیا
۴۷	۰	۴۴	۲۲	۶۶	استفاده از داده‌های حاصل از جستجوی ساده
۱۵	۳	۴۷	۱۰	۶۰	عدم استفاده از جستجوی اینترنتی

نکته مهم مرجع واقع شدن دانش‌نامه‌ای مانند ویکی‌پدیا-فارسی- برای ۲۴۹ مورد (۶۶ درصد) حاضران در پژوهش است. تنها ۶۶ مورد (۱۷ درصد) به خواندن سایر مطالب در جستجوها پرداخته‌اند. جای خالی مطالعه نتایج حاصل از «جستجوی علمی» در موتورهای جستجوی علمی نیز خودنمایی می‌کند. یافته نهایی این است که اگر سؤال به صورت مستقیم مطرح شود و امکان جستجوی اینترنتی و به ویژه دسترسی به ویکی‌پدیای فارسی امکان پذیر باشد ۱۰۰ درصد جامعه آماری پژوهش حاضر با پارادایم‌های علمی آشنایی کامل داشته، اما اگر دسترسی به اینترنت قطع باشد یافته‌های جدول شماره ۲ که نمایان‌گر دانش اکتسابی واقعی است، نمایان خواهد شد. در این زمینه می‌توان استدلال کرد که دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین الملل ایران با نیمی از پارادایم‌های علمی ناآشنا بوده و بیشتر مفاهیم واقع‌گرایی و لیبرالیسم را فراگرفته‌اند. بی‌دلیل نیست که یافته‌های دو پژوهش قبلی نیز چنین شرایطی را در مقالات ایرانی روابط بین الملل نشان می‌دهد.

۲-۳-۴. میزان آشنایی با روش پژوهش در روابط بین الملل

در جهت دانش‌سنجی ابتدا پاسخ‌ها به سؤالات یازده‌گانه مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفت و دریافتیم که در هیچ کدام از پاسخ‌ها مفاهیم مرتبط با روش پژوهش وجود ندارد (حتی در پاسخ به سؤالات ۹ و ۱۰). از ابتدا چنین حدسی می‌زدیم و به همین دلیل سؤالات دیگری را به صورت

مستقیم از قبل مطرح کرده بودیم. در جهت تکمیل اطلاعات برای ارزیابی دقیق این پارامتر پنج مسئله مطرح شد و خواستار ارائه روش پژوهش مناسب توسط حاضران در پژوهش به صورت تفصیلی شدیم:

۱. بررسی تاثیر پذیری دانش روابط بین الملل از عملکرد قدرت های بزرگ.
۲. آسیب شناسی دروس روابط بین الملل با روش مصاحبه از دانشجویان و اساتید.
۳. رویکرد سنجی و تحلیل مقالات ایرانی منتشر شده در مجلات علمی-پژوهشی.
۴. بررسی روند ایجاد و تداوم حضور گروه های تدروسی اسلام گرا در منطقه.
۵. بررسی جایگاه سازمان های بین المللی به عنوان نهاد بین المللی موثر بر نظام بین المللی.

پاسخ های تفصیلی ارائه شده را از منظر "مفهوم سنجی" مورد بررسی قرار دادیم و دریافتیم که در ۱۴۲۹ مورد-۷۶ درصد- (از ۱۸۷۵ مورد-هر یک نفر به پنج سوال جواب داده است-) تشخیص متغیرهای «مستقل» و «وابسته»-در برخی موارد «مداخله گر»- و ایجاد رابطه علی میان این متغیرها و جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای در جهت اثبات ارتباط را به عنوان «روش پژوهش» دانسته اند. همچنین در ۱۲۶۵ مورد-۶۷ درصد- مستقیم به واژه «روش توصیفی-تحلیلی» اشاره شده و این روش را برای این موضوعات پژوهش مناسب دانسته اند. ۱۰۸ مورد به «روش تحلیل محتوا» در پاسخ به سوال ۳ اشاره داشته اند. همچنین ۷۸ مورد اشاره به کمی یا کیفی بودن روش پیشنهادی خود داشته اند. در اینجا شاهد فقر شدید نظری هستیم و بی دلیل نیست که در دو پژوهش گذشته نیز به این نتیجه رسیدیم که بخش قابل توجهی از مقالات ایرانی روابط بین الملل فاقد روش پژوهش واقعی بوده و صرفا با درج واژه «روش پژوهش توصیفی-تحلیلی» ادعای پژوهش مبتنی بر روش پژوهش دارند.

در راستای خودارزیابی این پارامتر، پرسیده شد «با کدامیک از این روش های پژوهش آشنایی بیشتری دارید-لطفا برای هر روش یک موضوع پژوهشی پیشنهاد دهید- به عنوان مثال اگر با روش مطالعه موردی آشنایی دارید موضوع «بررسی تاثیر رقابت اقتصادی بر امنیت بین الملل مطالعه موردی چین و امریکا» می تواند یک موضوع پژوهشی پیشنهادی مناسب باشد» و روش های پژوهش «تحقیق برآوردی»، «تحقیق ارزشیابی»، «مطالعه موردی»، «مطالعه پیمایشی»، «تحقیق تکاملی»، «مطالعات همبستگی»، «تحقیقات پس از وقوع»، «تحلیل محتوا» به عنوان گزینه ها مطرح شد. نتایج حاصل از این سؤال بسیار قابل تامل است. نرخ مشارکت در این سؤال ۱۰۰ درصد است (کلیه حاضران در پژوهش برای تمام موارد موضوع پیشنهاد کرده اند). برای بررسی دقیق پاسخ حاضران در پژوهش پاسخ ها به روش مطالعه موردی را حذف می کنیم (زیرا در هنگام مطرح کردن سؤال مثالی در این زمینه ارائه کرده بودیم و در نتیجه کل جامعه آماری موضوعات مشابه و درستی را مبتنی بر ادبیات مطروحه در مثال ما ارائه کرده بودند) با بررسی دقیق موضوعات پیشنهادی (بدون در نظر گرفتن مطالعه موردی) در می یابیم فقط ۱۲ درصد پاسخ ها صحیح است! در ۸۸ درصد موارد موضوع مطرح شده با روش پژوهش انتخابی تناظر نداشته و در برخی موارد اشتباهات فاحشی وجود دارد. نکته قابل تامل این است که از ۱۲ درصد که پاسخ صحیح داده اند ۸۰ درصد دانش آموخته مقطع دکتری و ۲۰ درصد دانشجوی مقطع دکتری هستند. جهت ارزیابی وضعیت دانش اکتسابی اساتید دانشگاه این نتایج را به صورت اختصاصی در مورد افرادی که عضو هیات علمی (در داخل و خارج) هستند مورد بررسی قرار دادیم. نکته قابل تامل این است که هر ۳۵ مورد عضو هیات علمی حاضر در پژوهش در زمره افرادی قرار داشتند که به درستی تناظر میان روش پژوهش و موضوع پژوهشی را برقرار کرده بودند. در نتیجه اگر دانش آموختگان که شغل آنها هیات علمی است را از پژوهش حذف کنیم (به دلیل اشراف به روش پژوهش) در می یابیم که حدود ۳ درصد از افراد حاضر در پژوهش می توانند متناسب با یک موضوع روش پژوهش مناسب را انتخاب کنند.

پاسخگویی به این سؤال نیازمند مطالعه عمیق در مورد روش پژوهش و همچنین تسلط به مسائل اصلی دانش روابط بین الملل است و حتی جستجوی اینترنتی نیز نتوانسته بود به دانشجویان و دانش آموختگان کمک کند. برقراری ارتباط درست و منطقی میان موضوع پژوهش و روش پژوهش یک معضل بزرگ در پژوهش های ایرانی روابط بین الملل است. این بخش از پژوهش نمایان کرد که تا چه میزان در این زمینه ضعف دانش اکتسابی

وجود دارد. (این موضوع در نظر گرفته شود که کل جامعه آماری مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری است که ملزم به نگارش پایان نامه و رساله هستند و سؤال اینجا است که وقتی بخش قابل توجهی نمی‌توانند ارتباط تناظری مناسب میان موضوع و روش پژوهش برقرار کنند چگونه موفق به نگارش یک رساله علمی-پژوهشی خواهند شد)

در ادامه این سؤال مطرح شد که "آیا امکان پژوهش علمی بدون اتخاذ روش پژوهشی وجود دارد؟ لطفاً توضیح دهید" با کنار نهادن پاسخ اعضا هیات علمی و تمرکز بر باقیمانده جامعه آماری در می‌یابیم ۲۳۴ مورد (۶۹ درصد) معتقدند که بدون اتخاذ روش پژوهش امکان پژوهش علمی وجود دارد. نکته قابل تأمل این است که هر ۲۳۴ مورد دانشجوی یا دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد هستند. با بررسی دقیق پاسخ‌ها در می‌یابیم ۱۶۵ مورد درک درستی از عملکرد روش پژوهش در روند علمی پژوهش نداشته و متصورند که بعد از اتمام پژوهش باید یک روش پژوهش را انتخاب کرده و به عنوان روش پژوهش معرفی کنند تا فرم‌های اداری مربوطه مورد تأیید واقع شود. ۴۴ مورد درک درستی از مفهوم و عملکرد روش پژوهش داشته اما اتخاذ یک روش پژوهش را محدود کننده دانسته و ترجیح می‌دهند آزادانه به سبک خودشان پژوهش کنند. آنها نیز مانند گروه قبلی پس از اتمام پژوهش جهت اقتناع داوران پایان نامه یک روش پژوهش متناسب را انتخاب و به عنوان روش پژوهش خودشان معرفی می‌کنند. ۲۵ مورد نیز صرفاً پاسخ مثبت داده و توضیحی ارائه نکرده‌اند. در اینجا به دلیل پاسخ‌های درستی که اعضا هیات علمی به پاسخ‌های مرتبط با روش پژوهش داده‌اند نوعی مشکل انتقال دانش به دانشجویان قابل ردیابی است. چرا علیرغم اینکه اساتید اشراف کافی به مسئله روش پژوهش دارند، اما دانشجویان و دانش‌آموختگان این موضوع را به خوبی فرا نگرفته‌اند؟

۳-۳-۴. میزان آشنایی با معرفت‌شناسی در روابط بین الملل

از منظر جهت‌گیری معرفت‌شناسی آن‌چنان که مرسوم است چهار رویکرد پوزیتیویسم، آنتی‌پوزیتیویسم، پس‌پوزیتیویسم و غیرپوزیتیویسم در پاسخ‌ها به سئوالات یازده گانه مورد سنجش قرار گرفت و نتایج دو پژوهش قبلی یعنی سردرگمی و عدم توجه به مسئله معرفت‌شناسی تأیید شد. در پاسخ به سئوالات حتی در جواب‌های اعضای هیات علمی نیز اشاره به مفاهیمی که متضمن بار معرفت‌شناسی باشد یافته نشد. با توجه به نتایج حاصل از دو پژوهش قبلی این موضوع کاملاً قابل پیش‌بینی بود و در نتیجه بیش از این به واکاوی موضوع نپرداختیم.

۴-۴-۴. رویکردسنجی دانش‌اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه

پاسخ به سئوالات یازده گانه را از منظر رویکردسنجی مورد بررسی مفهومی قرار دادیم و براساس دسته‌بندی و حذف موارد مشترک و بر مبنای بیشترین تکرار برای ۱۰ سؤال اول به نتایج جدول شماره ۴ دست یافتیم:

جدول شماره (۴): رویکردسنجی پاسخ‌ها به ۱۰ سؤال اول

سؤال	جواب‌ها براساس بیشترین تکرار	از ۳۷۵ مورد
مسائل اصلی دانش روابط بین‌الملل در قرن بیست و یکم (به طور متوسط هر فرد ۱۲ مسئله را بیان و اعداد براساس بیشترین تکرار است)	* افزایش رقابت امریکا و چین (بویژه در بعد اقتصادی و نفوذ منطقه‌ای)	۲۱۶
	* چالش مشروعیت و کارآمدی سازمان‌های بین‌المللی (بویژه بعد از جنگ اوکراین)	۱۹۸
	* ظهور قدرت‌های جدید بین‌المللی و تلاش امریکا برای حفظ جایگاه	۱۸۵
	* گسترش مرزهای ناتو و تحریک سایرین	۱۶۵
	* یک‌جانبه‌گرایی به ویژه در مداخلات نظامی با اهداف اعلامی حقوق بشری	۱۳۲
	* ایجاد ائتلاف میان کشورهای تحریم شده توسط غرب (ایران، روسیه و ..)	۱۱۵
	* ناکارآمدی دکترین مبارزه با تروریسم (با خروج امریکا از افغانستان)	۹۵

۷۱	* ظهور جمهوری اسلامی ایران به عنوان بگ قدرت فرمانطقه‌ای	
۲۱۳	* بر مبنای توانمندی‌های نظامی به ویژه توان بازدارندگی	نحوه توزیع قدرت در نظام بین‌المللی (هر فرد صرفاً به یکی از موارد اشاره کرده بود)
۱۰۹	* بر مبنای توان اقتصادی و میزان وابستگی اقتصادی	
۴۴	* بر مبنای نقش آفرینی در وقایع منطقه‌ای و بین‌المللی	
۹	* بر مبنای پای بندی به الزامات حاصل از نظام بین‌المللی	
۳۴۲	* آنارشیک دانستن نظام بین‌الملل	آنارشیک بودن نظام بین‌الملل
۱۵۶	** قابل مهار دانستن وضعیت آنارشیک	
۶۷	*** قابل مهار دانستن از طریق افزایش توان و نقش آفرینی سازمان‌های بین‌المللی	
۵۱	*** قابل مهار دانستن از طریق ایجاد پیوند اقتصادی میان کشورها	
۲۹	*** قابل مهار دانستن از طریق ایجاد رویه‌های فرهنگی در جهت جهانی سازی	
۹	*** قابل مهار دانستن از طریق افزایش نقش آفرینی ملت‌ها در مقابل دولت‌ها	
۱۲۹	* ایجاد مشروعیت برای اقدامات بین‌المللی قدرت‌های جهانی	جایگاه سازمان‌های بین‌المللی در نظام بین‌الملل
۱۰۷	* ایجاد رویه‌های بین‌المللی در جهت حفظ "وضع موجود" در نظام بین‌المللی	
۸۵	* جلوگیری از افزایش تنش‌ها در نظام آنارشیک و حفظ صلح و توازن قدرت	
۴۲	* مهار قدرت‌های نوظهور و ایجاد رویه برای ورود آنان به نظم بین‌المللی	
۱۲	* فاقد جایگاه	
۱۴۸	* ایجاد رویه‌های حقوقی بین‌المللی در جهت حفظ وضع موجود (نحوه توزیع قدرت)	قدرت‌های بزرگ جهانی و نقش آفرینی در نظام بین‌الملل (نقش آنها در نحوه توزیع قدرت و مدیریت وقایع بین‌المللی)
۱۱۵	* مدیریت وقایع بین‌المللی جهت جلوگیری از ظهور قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	
۱۰۹	* مدیریت امور بین‌الملل در راستای حفظ صلح و نظم بین‌المللی	
۳	* ایجاد وضعیت مرکز و پیرامون با تکیه بر توانمندی نظامی و استفاده ابزاری از فرهنگ	
۲۰۵	* ارجحیت ائتلاف نظامی-امنیتی	رویه پیشنهادی در جهت حفظ صلح پایدار و نظم بین‌المللی
۱۰۱	* ارجحیت ایجاد پیوندهای اقتصادی	
۶۰	* ارجحیت ایجاد پیوندهای فرهنگی	
۹	* نیازی به ایجاد هیچ رویه‌ای نیست و با نقش آفرینی ملت‌ها و کاسته شدن نقش دولتها به مرور نوعی توازن قدرت انسان‌محور ایجاد خواهد شد.	
۱۲۴	* تلاش قدرت‌های جهانی برای حفظ وضع موجود	موانع بر سر راه ایجاد نظام جدید بین‌المللی در جهان پساجنگ سرد
۱۱۷	* کسب منفعت اقطاع‌کننده از وضعیت کنونی توسط اکثریت اعضا نظام بین‌الملل (دولت‌ها)	
۹۳	* عدم احساس نیاز به تغییر در کشورهای عادی فاقد قدرت (بوژه فاقد قدرت بازدارندگی)	

۳۲	* خلا برتری قدرت‌های جهانی (بویژه به دلیل افول هژمونی)	
۹	* به پایان رسیدن دوران نظم‌های بین‌المللی دولت‌محور	
۹۷	* در چارچوب تشدید شاخص‌های هژمونیک نظام بین‌الملل و نظریات نئوواقعگرا	تحلیل وقایع کنونی نظام بین‌الملل (مانند ظهور و سقوط داعش، به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان و جنگ اوکراین)
۸۴	* در چارچوب کاهش وابستگی اقتصادی کشورها به دلیل افزایش رقابت‌های اقتصادی	
۷۱	* در چارچوب نظریات افول هژمونی و فقدان یک یا دو قدرت برتر در جهت حفظ نظم	
۵۵	* در چارچوب ناکارآمدی سازمان‌های بین‌المللی	
۳۶	* در چارچوب تلاش برای شکل‌گیری نظم جدید جهانی در جهان پساجنگ سرد	
۳۲	* در چارچوب نظریات مبتنی بر هویت‌گرایی	
۲۸۴	* ضعف نظری میان پژوهشگران و نظریه‌پردازان ایرانی	موانع پیش‌روی شکل‌گیری نظریه‌پردازی ایرانی روابط بین‌الملل (به طور متوسط هر فرد ۷ مانع را بیان کرده بود و اعداد براساس بیشترین تکرار است)
۲۶۳	* ناکارآمدی سیستم آموزش دانشگاهی بویژه تحصیلات تکمیلی	
۲۲۱	* سیاست زدگی رشته روابط بین‌الملل در ایران	
۱۶۴	* وجود نوعی هژمونی آکادمیک غربی که مانع ظهور و پذیرش نظریات غیرغربی می‌شود	
۱۰۵	* به پایان رسیدن دوره ایجاد نظریات و مکاتب فراگیر	
۲۶۵	* عدم امکان اجرایی شدن نظریات کارشناسی به دلیل قطع بودن ارتباط دانشگاه و سیاستگذاران خارجی	چالش‌های پیش‌روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی (به طور متوسط هر فرد ۵ چالش را بیان کرده بود و اعداد براساس بیشترین تکرار است)
۲۱۲	* کاهش تمایل دانشجویان برای تحصیل در رشته‌های علوم انسانی	
۲۰۳	* فقدان نظریه‌پردازی ایرانی با رویکرد ملی و بومی	
۱۵۴	* عدم ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی در جهت انجام پژوهش‌های گروهی	
۱۲۴	* کاهش پژوهش‌های کاربردی و تمرکز بر امور پژوهشی غیرضروری	
۱۱۵	* عدم برقراری ارتباط با محافل دانشگاهی بین‌المللی	
۱۰۵	* مهاجرت نخبگان	

اگر داده‌های جدول شماره ۴ را با دقت مورد بررسی قرار بدهیم در می‌یابیم که اکثریت حاضران در پژوهش نظام بین‌الملل را «آنارشیک غیرقابل مهار» می‌دانند که نحوه توزیع قدرت در آن بر مبنای توانمندی نظامی (بویژه توان بازدارندگی) است. همچنین نگاه بدبینانه‌ای نسبت به جایگاه و عملکرد سازمان‌های بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ جهانی وجود دارد که عملکرد آنها را ضامن «حفظ وضعیت کنونی» می‌دانند.

پس از مفهوم‌سنجی پاسخ‌ها به سؤال یازدهم - به صورت اختصاصی در جهت بررسی حوزه‌های پژوهشی مورد علاقه - به داده‌های جدول شماره ۵ دست می‌یابیم (به طور متوسط هر فرد ۱۱ موضوع پژوهشی پیشنهاد کرده بود. جامعه آماری در این سؤال شامل ۴۱۶۲ موضوع پیشنهادی است).

جدول شماره (۵): رویکردسنجی پاسخ‌ها به سؤال شماره ۱۱

از ۴۱۶۲ مورد	جهت‌گیری موضوعی	
۱۶۲۵	* مطالعات امریکا	نتایج بر مبنای جهت‌گیری موضوعی (دقت شود که یک موضوع همزمان می‌تواند در چند حوزه طبقه‌بندی شود به عنوان مثال

۱۴۶۲	*امنیت بین الملل	موضوع "روابط امریکا و چین: مطالعه موردی رقابت نفوذ در تایوان" همزمان جزو مطالعات امریکا، مسائل چین، مطالعات اقتصادی سیاسی بین المللی و مطالعات امنیتی قابل طبقه بندی است)
۱۲۹۳	*مسائل چین	
۱۲۹۰	*مطالعات تروریسم	
۱۲۵۱	*مطالعات انرژی	
۱۲۴۸	*مطالعات در حوزه بازدارندگی	
۱۲۴۶	*اقتصاد سیاسی بین المللی	
۹۱۶	*جنگ اوکراین	
۷۵۳	*مسائل خلیج فارس	
۵۰۳	*پرونده هسته ای ایران	
۴۵۷	*مطالعات اسرائیل (سرزمین های اشغالی)	
۳۷۶	*سازمان های بین المللی	
۲۹۱	*مسائل عراق	
۲۰۸	*مسائل عربستان سعودی	
۸۴	*مسائل افغانستان	
۳۹	*مباحث نظری	
۲۱	*مسائل ترکیه	
۱۵	*حقوق بشر	
۳	*محیط زیست و تغییرات اقلیمی	
از ۱۶۲۵	جزئیات جهت گیری موضوعی - مطالعات امریکا	
۱۰۴۸	امریکا و اقتصاد سیاسی بین الملل	نتایج بر مبنای جزئیات جهت گیری موضوعی در مورد «مطالعات امریکا»
۹۲۲	امریکا و امنیت بین الملل	
۸۳۲	امریکا و چین	
۵۰۳	ایران و امریکا (با محوریت مذاکرات هسته ای)	
۴۳۳	امریکا و خلیج فارس	
۱۸۱	امریکا و سازمان های بین المللی	
۱۴۱	امریکا و مبارزه با تروریسم در عراق	
۱۰۵	امریکا و عربستان سعودی	
۷۶	امریکا و اسرائیل	

اگر داده‌های جدول شماره ۵ را با دقت مورد بررسی قرار بدهیم در می‌یابیم که مطالعات مسائل امریکا با محوریت تاثیرگذاری بر اقتصاد سیاسی بین‌المللی و امنیت بین‌المللی در صدر علاقمندی دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد. همچنین آنها محور بررسی مسائل امریکا را به روابط بین امریکا و چین اختصاص می‌دهند و روابط میان امریکا و ایران را از دریچه پرونده هسته‌ای ایران نظاره می‌کنند. نکته حائز اهمیت این است که در موضوعات پیشنهادی موردی که متضمن بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به صورت مستقیم باشد یافت نشده است. در اینجا نوعی سکوت پژوهشی معنادار به سبک «سندروم کیسینجر» قابل رویت است که نتایج دو پژوهش گذشته را نیز تایید می‌کند.

۴-۵. ارزشیابی کمی دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه

برای تشخیص سطح دانش هر یک از حاضران در پژوهش به صورت عددی قابل مقایسه، بخشی از برنامه رایانه‌ای اختصاصی را براساس الگوریتمی ساخت یافته به ارزشیابی عددی اختصاص دادیم. در این روش براساس آشنایی با پارادایم‌ها، روش پژوهش‌ها، معرفت‌شناسی، به روز بودن دانش، آگاهی از مفاهیم پایه، آشنایی با روش‌های تجزیه و تحلیل علمی و آشنایی با ادبیات فارسی (بررسی غلط‌های فاحش املائی در نگارش پاسخ‌ها) نمره‌ای از ۰ تا ۲۰ به هر شرکت کننده در پژوهش اختصاص داده شد. نتایج این رتبه بندی در جدول شماره ۶ درج شده است.

جدول شماره (۶): ارزشیابی کمی دانش اکتسابی حاضران در پژوهش

نمره دهی از ۲۰	تعداد مورد		
۹.۵	۱۲۲	*دانشجویان کارشناسی ارشد	نتایج کلی (بدون اعمال شاخص)
۸.۶	۱۴۸	*دانش آموختگان کارشناسی ارشد	
۱۱.۲	۴۳	*دانشجویان دکتری	
۱۱.۹	۵۹	*دانش آموختگان دکتری	
۱۵.۶	۳	*دانش آموختگان پست دکتری	
۱۰.۶	۸۷	** زنان	
۹.۴	۲۸۸	** مردان	
۹.۳	۲۱۲	*** دهه شصتی‌ها	
۹.۸	۱۶۳	*** دهه هفتادی‌ها	
۹.۷	۳۷۵	میانگین نمره بدون اعمال شاخص‌ها (به صورت کلی)	
۱۰.۹	۲۲	دانش آموختگان کارشناسی ارشد	افراد مهاجرت کرده
۱۳.۱	۲۱	دانشجویان دکتری	
۱۴.۸	۲۳	دانش آموختگان دکتری	
۱۵.۶	۳	دانش آموختگان پست دکتری	
۱۳.۰۷	۶۹	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	
۱۴.۳	۱۳	هیات علمی داخل کشور	اعضای هیات علمی
۱۴.۹	۲۲	هیات علمی خارج از کشور	

۱۴.۶	۳۵	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	
۸.۳	۱۴۱	شاغل در حوزه‌های غیرمرتبط به مدرک تحصیلی	براساس مشاغل (غیر از اعضای هیات علمی)
۸.۹	۵۷	بی‌کار و جویای کار	
۹.۳	۵۰	بخش بین‌الملل شرکت‌های خصوصی	
۱۰.۱	۵۰	خبرنگار و تحلیلگر رسانه - و یا شاغل در صداوسیما	
۱۰.۹	۱۳	حوزه سیاست خارجی	
۱۱.۵	۲۹	پژوهشگر	
۹.۲	۳۴۰	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	

براین اساس میانگین نمره افراد حاضر در پژوهش ۹.۷ از ۲۰ و کمتر از نمره قبولی (۱۰) است که البته با گرد شدن عددی توسط رایانه نمره ناپلوتونی گرفته خواهد شد. همچنین دانش افراد مهاجرت کرده با میانگین عددی ۱۳.۰۷ (تفاوت ۳.۳۷ نمره‌ای) حدود ۳۴ درصد بیشتر از دانش اکتسابی افراد مهاجرت نکرده است که بر این اساس می‌توان آنان را پس از اعضای علمی دانشگاه‌ها از منظر دانش کسب شده قرار داد. براساس داده‌ها و به ترتیب نمرات اعضای هیات علمی، پژوهشگران، کارمندان حوزه سیاست خارجی و خبرنگاران با جامعه آماری ۱۲۷ نفری (۳۴ درصد کل جامعه آماری پژوهش) با نمره میانگین ۱۱.۷ افرادی هستند که نمره قبولی (بالای ۱۰) را کسب کرده و جامعه نخبه روابط بین‌الملل ایران را تشکیل می‌دهند. براین اساس شغل مرتبط با مدرک تحصیلی در حفظ سطح دانش اکتسابی و یا ارتقاء آن می‌تواند موثر باشد.

۴-۶. همکاری پژوهشی و حلقه‌های فکری

از حاضران در پژوهش درخواست کردیم لیست مقالات و کتب منتشر شده و همچنین عناوین رساله‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری خودشان را ارسال نمایند. ۲۴۲ مورد همکاری کردند (۶۴ درصد جامعه آماری) این افراد به طور متوسط ۳.۵ مقاله و کتاب علمی تخصصی منتشر کرده بودند (۸۴۹ مورد) وقتی این آثار مورد بررسی قرار گرفت به نتایج جدول شماره ۷ دست یافتیم:

جدول شماره (۷): ارزشیابی آثار علمی براساس همکاری مشترک

درصد	تعداد از ۸۴۹ مورد	
۳۲	۲۷۵	مقالات گروهی مستخرج از رساله‌ها (کارشناسی ارشد و دکتری)
۳۱	۲۶۶	مقالات گروهی مربوط به اعضای هیات علمی حاضر در پژوهش
۲۲	۱۸۲	مقالات و کتب انفرادی
۱۵	۱۲۶	مقالات گروهی مربوط به دانشجویان کارشناسی ارشد

اگر آثار منتشر شده توسط ۳۵ عضو هیات علمی حاضر در این بخش پژوهش (۴۴۱ مورد) را حذف نمائیم ۲۰۷ دانشجو و دانش آموخته‌ای که در این بخش از پژوهش همکاری کرده‌اند ۴۰۸ مورد پژوهشی (متوسط هر نفر تقریباً ۲ مورد مقاله یا کتاب) منتشر کرده است. در نگاه اول با توجه به اینکه ۷۸ درصد آثار علمی این افراد نتیجه کار مشترک پژوهشی محسوب می‌شود شاید فکر کنیم که در جامعه علمی روابط بین‌الملل ایرانی کار گروهی نهادینه شده است. اما اگر آثار مستخرج از رساله‌های دانشجویی و مقالات مرتبط با دانشجویان کارشناسی ارشد (که به دلیل قوانین مجلات پژوهشی امکان انتشار مقاله به صورت انفرادی را نداشته و می‌بایست نویسنده مسئول فرد دارای مدرک دکتری باشد) را حذف نمائیم اثر مشترک و کار گروهی حتی میان اساتید و هیات علمی حاضر در این پژوهش یافت نخواهد شد. همچنین در مورد عضویت در انجمن‌های

علمی تخصصی از افراد حاضر در پژوهش سؤال شد که دریافتیم ۶۳ مورد (نزدیک به ۱۷ درصد) عضو انجمن‌های علمی تخصصی هستند که اگر اعضای هیات‌علمی را از این آمار کنار بگذاریم در می‌یابیم که از ۳۴۰ دانشجوی و دانش‌آموخته روابط بین‌الملل حاضر در پژوهش تنها ۲۸ مورد (حدود ۸ درصد) عضو انجمن‌های علمی تخصصی روابط بین‌الملل هستند.

۴. نتایج و یافته‌های نهایی پژوهش

در این پژوهش دریافتیم، افرادی که بدون شناخت قبلی به رشته روابط بین‌الملل وارد شده‌اند نتوانسته‌اند موفقیت‌شغلی در این زمینه داشته‌باشند. بخشی از این افراد به دلیل جبر ناشی از فرآیند پذیرش دانشجوی در دانشگاه‌ها (کنکور)-بویژه دهه شصتی‌ها- به زمره دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته پیوسته‌اند. همچنین مطالعات مسائل آمریکا با محوریت تاثیرگذاری بر اقتصاد سیاسی بین‌المللی و امنیت بین‌المللی (بویژه با تمرکز بر مسائل چین-آمریکا) در صدر علاقمندی دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد. همزمان فقر نظری در پژوهش مرتبط با سیاست خارجی رسمی ایران در قالب «سندروم کیسینجر» قابل رویت است. براساس ارزشیابی کمی دانش‌آکتابی حاصل از آموزش دریافتیم که میانگین نمره کسب شده دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی با ارفاغ ۱۰ از ۲۰ می‌باشد. که در این میان اساتید دانشگاه و افرادی که شغل مرتبط با رشته تحصیلی دارند، نمره بالاتری کسب می‌کنند-نمره ۱۱.۷- همچنین اگر جستجوی اینترنتی و استفاده از سایت‌های با عمق کم دانشی (مانند ویکی‌پدیای فارسی) از افراد گرفته شود، سطح دانش آنان به شدت کاهش می‌یابد. نتایج حاصل از دو پژوهش قبلی مانند تسلط جریان اصلی (واقع‌گرایی و لیبرالیسم)، عدم شناخت روش‌های پژوهش و عدم توانایی ایجاد ارتباط میان موضوع و روش پژوهش، عدم شناخت و آگاهی از مفاهیم معرفت‌شناختی، تمایل به پژوهش مسائل منطقه‌ای بدون در نظر گرفتن تاثیر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و تمایل به بررسی امور از دریچه تاثیرگذاری سیاست خارجی آمریکا (با نگاه بدبینانه نزدیک به سیاست‌گذاری رسمی کشور) نیز مجدد و برای سومین بار مورد تایید قرار گرفت. از این منظر نگارنده معتقد است که ضعف دانش‌آکتابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل در ایران مشهود و اثبات شده است. اما در این زمینه که آیا فرضیه پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرد یا خیر باید به چند نکته توجه کرد:

۱. حلقه‌های فکری مشترک در دانش روابط بین‌الملل ایرانی به دلیل فقدان تمایل به کارگروهی هنوز شکل نگرفته است. دلیل واضح آن نیز محدود شدن همکاری مشترک پژوهشی، صرفاً در قالب رساله‌های دانشجویی است. با توجه به اقبال کم دانشجویان و دانش‌آموختگان به عضویت در انجمن‌ها و محافل علمی-تخصصی در اینجا نیاز به بررسی بیشتر است که ترویج و توسعه انجمن‌های علمی-تخصصی با چه روش‌هایی امکان‌پذیر است و آیا این توسعه می‌تواند به ایجاد حلقه‌های فکری مشترک کمک نماید یا خیر؟
۲. دانش‌آموختگان مهاجرت کرده از منظر ارزشیابی کمی دانش‌آکتابی حدود نمره ۱۳ از ۲۰ را کسب کردند (۳۰ درصد بیشتر از متوسط نمره افراد حاضر در پژوهش)، همچنین فقط ۱۰ درصد از آنان در شغل‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی مشغول به کار هستند. با عنایت به نتایج حاصله می‌توان اکثریت آنان را در زمره متخصصان مهاجرت کرده قرار داد. در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که علت مهاجرت آنان از کشور چه بوده است؟ همچنین باید بررسی کرد که چه میزان از افزایش سطح دانش آنان مربوط به تحصیل و کار در محافل علمی خارج از کشور است؟
۳. تحلیلگران، مشاوران و ارائه‌دهندگان دانش روابط بین‌الملل به دستگاه سیاست خارجی و افکار عمومی کشور معمولاً اعضای هیات‌علمی، پژوهشگران، کارمندان حوزه سیاست خارجی و خبرنگاران هستند. سوال اینجاست که با نمره میانگین ۱۱.۷ از ۲۰ چه میزان از این تحلیل‌ها و مشاوره‌ها برخاسته از دانش روابط بین‌الملل است؟ آیا بخشی از اشکالات و معضلات موجود در سیاست خارجی کشور ارتباطی به سطح دانش‌آکتابی این افراد دارد؟-فارغ از توجه به سندروم کیسینجر-
۴. مانند دو پژوهش گذشته شاهد فقر شدید نظری در زمینه تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به ویژه عملکرد و تاثیرگذاری آن در وقایع مهم منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای هستیم. در مباحث مطروحه هیچ نکته انتقادی در زمینه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

یافت نشد که هم تایید کننده وجود «سندروم کیسینجر» و همان نمایانگر علاقمندی به مطرح کردن مسائل و موضوعاتی است که مورد تایید دستگاه سیاستگذاری خارجی قرار بگیرد.

در پایان به عنوان راهکاری برای برون رفت از وضعیت کنونی موارد ذیل پیشنهاد می گردد:

- در دوره آموزشی مدارس - بویژه دو سال آخر - دانش آموزان با رشته های تحصیلی دانشگاهی - بویژه علوم انسانی - و آینده شغلی و معضلات آنها آشنا شده تا با آگاهی بیشتری انتخاب رشته دانشگاهی داشته باشند.
- در مقطع کارشناسی نحوه انتخاب دروس از انتخاب واحد به «انتخاب خوشه ای واحد» تغییر یافته و دانشجو موظف باشد در پایان هر ترم یا سال تحصیلی یک مقاله پژوهشی مبتنی بر روش پژوهش در حوزه خوشه انتخابی ارائه نماید.
- رشته روابط بین الملل از دانشکده های حقوق و علوم سیاسی منفک و با تاسیس «دانشکده مطالعات بین المللی» به صورت مستقل و تخصصی به فعالیت علمی پردازد.
- انجمن های علمی مرتبط با روابط بین الملل در هر دانشکده که دارای گروه روابط بین الملل است تاسیس و اعضای هیات علمی تلاش نمایند با تشویق دانشجویان به عضویت در این انجمن ها، برگزاری کارگاه های علمی و انجام امور پژوهشی گروهی، «پژوهش مشترک» و «روحیه کار گروهی» را در دانشجویان نهادینه نمایند.
- ارتقا شغلی اساتید دانشگاه منوط به کارهای پژوهشی مشترک با سایر اساتید (نه صرفا در قالب مقاله مستخرج از رساله یا پایان نامه دانشجویان) شود. ایجاد حلقه های فکری در راستای نظریه پردازی ایرانی روابط بین الملل زمانی امکان پذیر است که تبادل فکری و مشارکت علمی در میان خبرگان این دانش یعنی اساتید نهادینه شده باشد.
- ترویج روحیه نقادی و ایجاد کرسی های دانشگاهی نقد سیاستگذاری و عملکرد سیاست خارجی کشور و تشویق مادی و معنوی منتقدان با هدف درمان «سندروم کیسینجر».

- ازغدی، علیرضا، (۱۳۷۸)، علم سیاست در ایران، تهران، انتشارات باز.
- افتخاری، اصغر؛ امام‌جمعه‌زاده، جواد؛ ذاکریان، مهدی، (۱۳۸۹)، آموزش و پژوهش روابط بین‌الملل در ایران، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- افتخاری، قاسم، (۱۳۸۵)، «بررسی روش شناختی پایان‌نامه‌های دوره دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه تهران»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه علوم سیاسی: انجمن علوم سیاسی ایران، دوره ۱، شماره ۵، صص ۱-۲۲.
- باقری دولت‌آبادی، علی، (۱۳۹۵)، «آسیب‌شناسی پژوهش‌های روابط بین‌الملل در ایران»، فصل‌نامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی: دانشکده علوم اقتصاد و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۹-۴۱.
- بشیریه، حسین، (۱۳۷۸)، «وضعیت علم سیاست در ایران (گفتگو)»، فصل‌نامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۱، شماره ۴، صص ۲۶۴-۲۶۱.
- تائب، سعید، (۱۳۸۴)، «وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران»، فصل‌نامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۱۱۷-۱۳۶.
- حاجی‌یوسفی، امیر محمد، (۱۳۸۹)، «تدریس روابط بین‌الملل در ایران: چالش‌ها و چشم‌اندازها»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه علوم سیاسی: انجمن علوم سیاسی ایران، سال پنجم، شماره دوم، صص ۶۷-۱۱۰.
- حاجی‌یوسفی، امیر محمد، (۱۳۸۵)، «آموزش درس روابط بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران: آسیب‌ها و راهکارها»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه علوم سیاسی: انجمن علوم سیاسی ایران، دوره ۱، شماره ۵، صص ۶۳-۷۷.
- حشمت‌زاده، محمد باقر، (۱۳۸۱)، «وضعیت علم سیاست در ایران»، فصل‌نامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۳۰۵-۳۲۸.
- خلیلی، رضا، (۱۳۸۶)، «تبارشناسی مطالعات امنیتی در ایران»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی: پژوهشکده مطالعات راهبردی، دوره دهم، شماره دوم و شماره مسلسل ۳۶، صص ۲۷۹-۳۲۶.
- دلاوری، ابوالفضل، (۱۳۸۹)، «ارزیابی برنامه‌های مصوب دوره‌های دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل»، دوفصل‌نامه پژوهش سیاست: دانشگاه علامه طباطبائی، سال دوازدهم، شماره ۲۸، صص ۵۹-۸۶.
- دلاوری، رضا، (۱۳۹۶)، «آسیب‌شناسی نشریات تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران: موانع و راه‌کارها»، سیاست‌پژوهی ایرانی: دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، سال چهارم، شماره ۱۲، صص ۷۹-۱۱۷.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ قنبری مزیدی، مقداد، (۱۳۹۲)، «سیر تحول مطالعات نظری روابط بین‌الملل در ایران»، دوفصل‌نامه پژوهش‌های سیاست اسلامی: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)، دوره ۱، شماره ۴، صص ۹-۳۸.
- ستوده، سید محمد، (۱۳۸۴)، «ارزیابی وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران»، فصل‌نامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۹۳-۱۱۶.
- سلیمی، حسین، (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت آموزش و پژوهش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران (مجموعه مقالات)، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- مشیرزاده، حمیرا، (۱۳۹۸)، «آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری در آموزش عالی ایران: شیوه‌های سنجش و پذیرش دانشجویان دکتری رشته روابط بین‌الملل»، فصل‌نامه سیاست‌گذاری عمومی: دانشگاه تهران، دوره ۵، شماره ۳، صص ۲۰۹-۲۳۴.
- مشیرزاده، حمیرا؛ خواجه‌نائینی، علی، (۱۳۹۳)، «مطالعات بین‌المللی در ایران: مطالعه موردی مقاله‌های مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران»، فصل‌نامه سیاست: مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۴۴، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۵۸.
- مشیرزاده، حمیرا؛ کافی، مجید، (۱۳۹۴)، «زمینه‌های ساختاری نظریه‌پردازی ایرانی در روابط بین‌الملل»، فصل‌نامه سیاست: مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۴۵، شماره ۲، صص ۳۳۷-۳۵۵.

- مشیرزاده، حمیرا؛ مسعودی، حیدرعلی، (۱۳۸۹)، «نظریه و پژوهش در روابط بین‌الملل در ایران: مطالعه موردی رساله‌های دکتری»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه علوم سیاسی: انجمن علوم سیاسی ایران، دوره ۵، شماره ۲، صص ۱۶۳-۱۸۸.
- مشیرزاده، حمیرا؛ مسعودی، حیدرعلی، (۱۳۹۰)، «دانش نظری دانشجویان روابط بین‌الملل: مطالعه‌ای آسیب‌شناختی»، فصل‌نامه سیاست: مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۴۱، شماره ۳، صص ۲۸۴-۲۶۵.
- مصفا، نسرین، (۱۳۸۶)، سیری در تحولات آموزشی و پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل: نقش عوامل تاثیرگذار سطح کلان، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- هادیان، ناصر، (۱۳۷۸)، «وضعیت علم سیاست در ایران (گفتگو)»، فصل‌نامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۲، شماره ۷، صص ۲۲۲-۲۲۹.

References

- Azghadi, A, (1999), *Political Science in Iran*, Iran(Tehran), Baz Publications. [In Persian]
- Bagheri Dolatabadi, A, (2017), "Pathology of International Relations Research in Iran", *Political and International Approaches*, Vol. 8, No. 1, pp 9-41. [In Persian]
- Bashiriyeh, H, (1999), "The Status of Political Science in Iran (Conversation with Hossein Bashiriyeh)", *Political Science*, Vol. 1, No. 4, pp 261-264. [In Persian]
- Dehghani Firoozabadi, S.J & Ghanbari Mazidi, M, (2014), "Developments of The Theoretical Studies of International Relations in Iran", *Islamic Political Research*, Vol. 1, No. 4, pp 9-38. [In Persian]
- Delavari R, (2018), "Pathology of Specialist Journals in Political Sciences and International Relations in Iran: Barriers and Solutions" , *Iranian Political Research*, Vol. 4, No. 12, pp 79-117. [In Persian]
- Delavari, A, (2010), "Evaluation Program of Legislation Tamarkoz PhD Studies and International Political Relations", *Public Law Research*, Vol. 12, No. 28, pp 59-86. [In Persian]
- Eftekhari, A, (2007), "A Methodological Survey of Ph.D. Dissertations in the Departments of Political Science and International Relations at University of Tehran", *Research Letter of Political Science*, Vol.1, No.5, pp 1-22. [In Persian]
- Eftekhari, A. & Emam jomeh zadeh, S.J & Zakerian, M, (2010), *Education and Research of International Relations in Iran*, Iran(Tehran), Social and Civilization Studies. [In Persian]
- Hadiyan, N, (2000), "The Status of Political Science in Iran (Conversation with Naser Hadiyan)", *Political Science*, Vol. 2, No. 7, pp 222-229. [In Persian]
- Haji-Yousefi, A, (2007), "Teaching the Course 'Introduction to International Relations' in The Iranian Universities: Problems and Solutions", *Research Letter of Political Science*, Vol. 1, No. 5, pp 63-77. [In Persian]

- Haji-Yousefi, A, (2009), "Is There an Iranian Perspective on International Relations?", *Presented at the Annual Conference of the Canadian Political Science Association*, May 27-29, Carleton University, Ottawa, Canada.
- Haji-Yousefi, A, (2010), "Teaching International Relations in Iran: Challenges and Prospects", *Presented at the Annual Conference of the Canadian Political Science Association*, June 2-3, Concorida University, Monteral, Canada.
- Haji-Yousefi, A, (2010), "Teaching International Relations in Iran: Challenges and Prospects", *Research letter of Political Science*, Vol. 5, No. 2, pp 67-110. [In Persian]
- Heshmatzade, M.B, (2002), "The Status of Political Science in Iran", *Political Science*, Vol. 5, No. 18, pp 305-328. [In Persian]
- Jordan, Richard & Maliniak, Daniel & Oakes, Amy & Peterson, Susan & Tierney, Michael J., (2009), *One Discipline or Many? TRIP Survey of IR Faculty in Ten Countries*, Virginia: The College of Willam and Mary.
- Khalili, R, (2007), "A Geneology of Security Studies in Iran" , *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 10, No. 2, pp 279-326. [In Persian]
- Maliniak, Daniel & Oakes, Amy & Peterson, Susan & Tierney, Michael J., (2011), "IR in USA academy", *international Studies Quarterly*, Vol. 55, No. 2, pp 437-464.
- Maliniak, Daniel & Long, James D & Peterson, Susan & Tierney, Micheal J., (2018), "The Global Study of International Relations: Hegemony, Diversity or Insularity", *Security Studies*, Vol.27, No.3, pp 448-484.
- Mesbahi, M, (2009), "IR Scholars and International Systems: Learning and Socialization", *International Political Sociology* , Vol.3, No.3, pp 346-350.
- Mosafa, N, (2007), *Investigating Educational and Research Developments in Political Science and International Relations: The Role of Influential Macro-Level Factors*, Iran(Tehran), Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. [In Persian]
- Moshirzadeh, H & Khajeh Naeini, A, (2014), "International Studies in Iran: A Study on Articles Published in The Journal of Faculty of Law and Political Science, University of Tehran", *Politics Quarterly*, Vol. 44, No. 1, pp 139-158. [In Persian]
- Moshirzadeh, H, (2009), "A Hegemonic 'Discipline' in an 'Anti-Hegemonic' Country", *International Political Sociology* , Vol.3, No.3, pp 342-346.
- Moshirzadeh, H, (2019), "A Pathological Analysis of Policy-Making in Higher Education: The Case of Testing and Admission to IR PhD Program", *Iranian Journal of Public Policy*, Vol. 5, No. 3, pp 209-234. [In Persian]
- Moshirzadeh, H. & Kafi, M, (2015), "Theorizing IR in Iran: A Strucrural Explanation", *Politics Quarterly*, Vo. 45, No.2, pp 337-355. [In Persian]

- Moshirzadeh, H. & Masuodi, H, (2010), "Theory & Research in International Relations in Iran: Case Study of PhD Dissertations", *Research letter of Political Science*, Vol. 5, No. 2, pp 163-188. [In Persian]
- Moshirzadeh, H. & Masuodi, H, (2011), "IR Students' Theoretical Knowledge: A Pathological Study", *Politics Quarterly*, Vol. 41, No.3, pp 265-284. [In Persian]
- Salimi, H, (2009), *Investigating The Status of Education and Research in Political Science and International Relations in Iran (Collection of Articles)*, Iran(Tehran), Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. [In Persian]
- Sariolghalam, M, (2009), "Iran: Accomplishments and Limitations in IR", in A. B. Tickner and O.Waer, eds. ,*International Relations Scholarshiparound the World*, London and New York, Routlege.
- Sotodeh, S.M, (2005), "Evaluation of The Status of International Relations in Iran", *Political Science*, Vol. 8, No. 30, pp 93-116. [In Persian]
- Tayeb, S, (2005), "The Status of The Field of International Relations in Iran", *Political Science*, Vol 8, No. 30, pp 117-136. [In Persian]